

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σημείωμα Εκδότη	1	Β. Ηλεκτρονικό εμπόριο - Νέες μορφές συναλλαγών	
ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ		ΔΕΕ υπόθ. C-390/2018, απόφ. της 19ης Δεκεμβρίου 2019 [Airbnb Ireland - Υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας (ΚτΠ)]	89
Πνευματική ιδιοκτησία	2	ΔΕΕ υπόθ. C-320/2016, απόφ. της 10ης Απριλίου 2018 [Uber - Υπηρεσίες στον τομέα των μεταφορών]	101
Συνέδρια	3	(κοινό σημ. Κ. Πλιάτσικας)	
ΝΟΜΙΚΕΣ ΣΥΜΒΟΛΕΣ		Γ. Διανοητική Ιδιοκτησία	
Β. Καρκατζούνης / Λ. Μήτρου, Online διαφήμιση και προστασία προσωπικών δεδομένων	5	ΔΕΕ υπόθ. C-263/2018, απόφ. της 19ης Δεκεμβρίου 2019 [Διαδικτυακή αγορά «μεταχειρισμένων» ηλεκτρονικών Βιβλίων (E-BOOKS)]	106
Δ. Κουκιάδης, Οι κανονιστικές προκλήσεις της τεχνητής νοημοσύνης και το ζήτημα της αναγνώρισης της προσωπικότητας	17	(σημ. Κ. Βόσσορ)	
Χ. Βρεττού, Ελευθερία της έκφρασης και δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα	24	ΓενΔΕΕ υπόθ. T-307/17, απόφ. της 19ης Ιουνίου 2019 (9ο 5μελές τμήμα) [Κήρυξη ακυρότητας σήματος της Ε.Ε.]	122
Χ. Μουζάκης, Ο θεσμός των ηλεκτρονικών υπογραφών. Η 20ετής πορεία - προοπτικές για το μέλλον	39	(σημ. Ν. Κρητικού)	
Μ. Σκόνδρα, Συστήματα Βιντεοεπιτήρησης, αναγνώριση προσώπου και προστασία προσωπικών δεδομένων	45	Δ. Ραδιοτηλεόραση - Τύπος	
		ΣτΕ 2574/2019 (Τμ. Δ')	
		[Τηλεπαιχνίδι. Παραπλάνηση τηλεθεατών]	143
		Γνωμ. Επ. Ανταγωνισμού 39/2019 (Ολομέλεια)	
		[Ανταγωνισμός - Διανομή προϊόντων έντυπου Τύπου]	144
		ΕΣΡ 192/2019	
		[Τηλεοπτική εκπομπή. Παραβίαση αρχής αξίας ανθρώπου]	148
		Ε. Ηλεκτρονικές επικοινωνίες - Διαδίκτυο	
		ΔΕΕ υπόθ. C-482/18, απόφ. της 3ης Μαρτίου 2020 (Τμήμα Μείζονος Συνθέσεως)	
		[Ελεύθερη παροχή υπηρεσιών. Φόρος για τις διαφημιστικές δραστηριότητες που στηρίζεται στον κύκλο εργασιών]	152
		ΣτΕ 2476/2019 (Τμ. Δ')	
		[ΕΕΤΤ. Προκήρυξη παρόχου δικτύου επίγειας ψηφιακής τηλεόρασης]	159
		[Σχετικό Forum Α. Οικονόμου]	
		ΣΤ. Ιδιωτικότητα - Προσωπικά Δεδομένα	
		ΑΠ 171/2019 (Τμ. Α2 Πολιτικό)	
		[Διαβίβαση προσωπικών δεδομένων οφειλέτη από τράπεζα σε εταιρεία ενημέρωσης οφειλετών]	168
		(σημ. Ε. Μαργαρίτης)	
		ΑΠ 186/2020 (Τμ. Α1 Πολιτικό)	
		[Παράνομη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Αστική ευθύνη κατ' άρθρο 23 Ν 2472/1997]	174
		ΑΠΔΠΧ - Κατευθυντήριες γραμμές για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο πλαίσιο της διαχείρισης του COVID-19	176

Τεχνητή νοημοσύνη και Δικαιοσύνη

Αντώνιος Μανιάτης

Διδάσκων Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Λευκωσίας

Ο νομικός πολιτισμός εξελίσσεται με διάφορους νέους κλάδους του δικαίου, όπως είναι και το Δίκαιο Τεχνητής Νοημοσύνης, που προάγεται ιδιαίτερα από πρόσφατα ψηφίσματα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, σαν εκείνο της 16ης Φεβρουαρίου του 2017 με το οποίο εξετάζεται το ενδεχόμενο απονομής της ιδιότητας των ηλεκτρονικών προσώπων στα ευφυή συστήματα. Η Ποινική Δικαιοσύνη έχει και αυτή αρχίσει να κάνει χρήση των τεχνολογικών δυνατοτήτων όχι μόνον του Νευροδικαίου, ιδίως σε περίπτωση αμφισβήτησης πραγματογνωμοσύνης, αλλά και του σε στενή έννοια Τεχνολογικού Δικαίου, στο οποίο συγκαταλέγεται και το Δίκαιο Τεχνητής Νοημοσύνης. Ωστόσο, κριτική έχει ασκηθεί για τη χρήση των ευφυών συστημάτων, ιδιαίτερα στο πλαίσιο της ποινικής δίκης, με μία ανεξάρτητη δημοσιογραφική έρευνα στις ΗΠΑ να προσάπτει τη μομφή της ρατσιστικής προσέγγισης σε ευφυή συστήματα που υποβοηθούν τους δικαστές.

Εισαγωγή: Δίκαιο και τεχνητή νοημοσύνη

Τα τελευταία χρόνια έχει αναδυθεί ένας ανερχόμενος κλάδος του δικαίου, που αποδίδεται με το νεολογισμό «βιοδίκαιο» και έχει ως αντικείμενο τις βιοϊατρικές επεμβάσεις ενώ συγγενεύει με τη βιοηθική. Ζήτημα γεννιέται αν υπάρχει και ένας άλλος, κατά κάποιο τρόπο συγκρίσιμος κλάδος, που έχει ως αντικείμενο την τεχνητή νοημοσύνη. Πρόκειται για το νομικό καθεστώς των διαφόρων συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης, συμπεριλαμβανομένων των ευφυών ρομπότ.

Θα ήταν ενδιαφέρον να γίνει μία προσέγγιση διαφόρων εφαρμογών της τεχνητής νοημοσύνης, ιδίως στο πεδίο της Ποινικής Δικαιοσύνης.

Α. Υπάρχει ένα «Τεχνητά Ευφυές Δίκαιο»;

Η ύλη των ζητημάτων της τεχνητής νοημοσύνης δίνει την εντύπωση αχαρτογράφητων υδάτων. Πρωτοπόρος έχει υπάρξει ο Αμερικανός Καθηγητής του Δικαίου Lawrence Solum, ο οποίος έχει αναλωθεί εδώ και δεκα-

ετίες στη μελέτη των δικαικών πτυχών αυτού του φαινομένου. Ο νομικός αυτός, προερχόμενος από το Κράτος που κατεχοχίν έχει συνδεθεί σε παγκόσμια κλίμακα με τη σχετική τεχνολογική πρόοδο, είχε λόγω και της καταγωγής του το έναυσμα για να επικεντρώσει την έρευνά του στα ζητήματα που αναφύονται από τη χρήση ευφυών συστημάτων. Ο ίδιος κάνει χρήση του όρου «artificially intelligent law», δηλαδή «τεχνητά ευφυές δίκαιο», για να ονομάσει το κανονιστικό πεδίο το οποίο καλλιεργεί¹.

Το 1992 έτος - ορόσημο για την έναρξη της εποχής των δικαιωμάτων της τέταρτης γενεάς, δημοσιεύθηκε ένα άρθρο του ειδικού αυτού, με τίτλο «ικανότητα δικαίου για τεχνητές ευφυίες»². Στη μελέτη αυτή γινόταν μία διερεύνηση των πιθανών αντιρρήσεων στην υποθετική περίπτωση που ένα σύστημα τεχνητής νοημοσύνης ισχυριζόταν ότι δεν μπορεί να αποτελεί αντικείμενο ιδιοκτησίας κατά τη Δέκατη Τρίτη Τροποποίηση του αμερικανικού Συντάγματος και ένας δικηγόρος αναλαμβάνει την υπόθεση, στρεφόμενος κατά του ιδιοκτήτη. Μεταξύ των ομάδων από αντιρρήσεις για να αναγνωριζόντουσαν συνταγματικά δικαιώματα σε αυτά τα συστήματα θα ήταν ότι μόνον τα φυσικά πρόσωπα πρέπει να έχουν τα δικαιώματα που απορρέουν από τη συνταγματική ικανότητα δικαίου. Ωστόσο, εκφραζόταν στη μελέτη, κατά προφανώς εύλογο τρόπο, ο αντίλογος ότι ακόμη και τεχνητά πρόσωπα έχουν κάποια συνταγματικά δικαιώματα, όπως τα σωματεία. Σε κάθε περίπτωση, διατυπωνόταν ως συμπερασματική κρίση ότι η θεωρία του συγγραφέα για την ικανότητα δικαίου δεν μπορεί να προμηθεύσει έναν a priori χάρτη για τα βαθιά νερά στις οριογραμμές του νομικού καθεστώτος. Ο ίδιος θεωρεί σήμερα ότι κατά το χρόνο της συγγραφής της μελέτης του το ενδεχόμενο ένα σύστημα τεχνητής νοημοσύνης να είναι εξοπλισμένο με ικανότητα δικαίου αποτελούσε σενάριο επιστημονικής φαντασίας³.

1. Βλ. L. Solum, Artificially intelligent law, in UCB, Università di Parma. CSEIA, Intelligenza artificiale e diritto. Come regolare un mondo nuovo. I Seminario su Costituzionalismo e le sfide del futuro, 12 ottobre 2018.
2. L. Solum, Legal Personhood for Artificial Intelligences, North Carolina Law Review, 1992, Vol. 70, pp. 1231-1288.
3. L. Solum, Artificially intelligent law, in UCB, Università di Parma. CSEIA, Intelligenza artificiale e diritto. Come regolare un mondo

Ωστόσο, μία δεκαετία αργότερα, το ζήτημα αυτό έγινε πολύ σημαντικό. Κάποιες έννομες τάξεις επιτρέπουν ε συστήματα τεχνητής νοημοσύνης να έχουν ορισμένα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας. Το πρώτο βήμα υνίσταται σε ένα σύστημα που ειδικεύεται στο δίκαιο, σε ρήση στην Καλιφόρνια για περισσότερο από 40 έτη, σε ποθέσεις διαζυγίου προκειμένου να καθοριστεί ο διαχωρισμός της ιδιοκτησίας των συζύγων που διαζεύγνυνται. Το δεύτερο βήμα έγκειται σε τεχνικές βαθιάς προειδοποίησης, με παράδειγμα τα συστήματα βαθιάς μάθησης, τα οποία είναι απρόβλεπτα. Πριν από μερικά χρόνια, η ποιότητα της μηχανικής μετάφρασης, η οποία αρχικά δεν ήταν κατά κανόνα καλή, βελτιώθηκε. Αυτό επιτεύχθηκε με την πρωτοβουλία των μηχανικών να αντικαταστήσουν το αλγοριθμικό σύστημα που χρησιμοποιούνταν. Πλέον, το σύστημα τεχνητής νοημοσύνης της εταιρείας Google επιχειρεί τη μετάφραση ενός κειμένου συντεταγμένου στα αγγλικά προς μία άλλη συμβατική γλώσσα, μέσα από τη χρήση ενός ενδιάμεσου σταδίου κατανόησης από τον ίδιο τον παρεμβαίνοντα ηλεκτρονικό υπολογιστή, ο οποίος στην ουσία μεταφράζει πρώτα στη ... «Googolese» προκειμένου να κατανοήσει το αληθές νόημα του προς μετάφραση κειμένου. Στην τρέχουσα φάση, στις ΗΠΑ υπάρχει ένα ρομποτικό σύστημα διοικητικού καταναγκασμού δεδομένου ότι οδηγοί οχημάτων στις οδούς τιμωρούνται από ευφυή συστήματα για τις τροχαίες παραβάσεις, χωρίς την παρεμβολή ανθρώπου.

Στις 26 Οκτωβρίου 2017 η Σαουδική Αραβία απένειμε τιμή ένεκεν ιθαγένεια στη Σοφία, ένα ανθρωποειδές ρομπότ δημιουργημένο από την εταιρεία του Χονγκ Κονγκ Hanson Robotics, προικισμένο με τεχνητή νοημοσύνη, σε βαθμό που να μπορεί να κάνει διάλογο, να αναγνωρίζει τις ανθρώπινες συγκινήσεις και να απαντάει σε πραγματικό χρόνο, χαμογελώντας και αλλάζοντας την έκφραση του προσώπου του.

Το σχέδιο ψηφίσματος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου να αναγνωριστούν τα ρομπότ ως «ηλεκτρονικά πρόσωπα» αντιμετώπισε πολλές αντιδράσεις, κυρίως από την πλευρά του βιομηχανικού τομέα, δεδομένου ότι θα προκαλούσε μία αύξηση του κόστους των μηχανών⁴. Σε κάθε περίπτωση, το Κοινοβούλιο τελικά ενέκρινε το σχετικό ψήφισμα, στις 16 Φεβρουαρίου 2017, χωρίς να θεωρεί μονόδρομο την αναγνώριση της ηλεκτρονικής προσωπικότητας στα ευφυή ρομπότ, όσον αφορά το σχετικό ζήτημα της αστικής ευθύνης (ευθύνη των αυτόνομων οχημάτων προς αποζημίωση από τροχαία ατυχήματα)⁵.

nuovo. I Seminario su Costituzionalismo e le sfide del futuro, 12 ottobre 2018.

4. Τ. Βιδάλης, Βιοδίκαιο Δεύτερος Τόμος: Από τη Βιοποικιλότητα στις έξυπνες μηχανές, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 2017, σ. 215.
5. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 16ης Φεβρουαρίου 2017 με συστάσεις προς την Επιτροπή

Εξάλλου, το ίδιο θεσμικό όργανο υιοθέτησε ψήφισμα το 2014, σχετικά με τη χρήση οπλισμένων τηλεκατευθυνόμενων αεροσκαφών (armed drones)⁶. Παρότρυνε το Συμβούλιο να εγκρίνει κοινή θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τη χρήση των αεροσκαφών αυτών⁷. Ωστόσο, αυτή η παρότρυνση έμελλε να γίνει μία παρατεταμένη επωδός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου καθώς οι Ευρωπαίοι ηγέτες δεν ανταποκρίνονταν, με αποτέλεσμα να επαναληφθεί η έκκληση στο ψήφισμα του 2016 για την πολύ σοβαρή υπόθεση παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον πόλεμο στην Υεμένη⁸ και στο παρόμοιο ψήφισμα του Οκτωβρίου 2018⁹. Τέλος, το Κοινοβούλιο υιοθέτησε ψήφισμα στις 12 Σεπτεμβρίου 2018 για τα αυτόνομα οπλικά συστήματα¹⁰. Στο Προοίμιο διευκρινίζεται ότι ο όρος «φονικά αυτόνομα οπλικά συστήματα» (lethal autonomous weapon systems) αναφέρεται σε οπλικά συστήματα χωρίς ουσιαστικό ανθρώπινο έλεγχο όσον αφορά τις κρίσιμες λειτουργίες της επιλογής και της επίθεσης εναντίον μεμονωμένων στόχων. Ζητείται, μεταξύ άλλων, από την Αντιπρόεδρο - Υπατη Εκπρόσωπο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, τα κράτη μέλη και το Συμβούλιο να εργαστούν για την έναρξη διεθνών διαπραγματεύσεων σε σχέση με ένα νομικά δεσμευτικό μέσο για την απαγόρευση των φονικών αυτόνομων οπλικών συστημάτων.

Σήμερα, όχι απλώς υπάρχει, αν και ακόμη οριακά υπό διαμόρφωση, ένας αυτοτελής κλάδος του δικαίου, για την τεχνητή νοημοσύνη αλλά αυτός βρίσκεται σε στενή σχέση με έναν άλλο περίπου συνομήλικο, μοντέρνο κλάδο, το νευροδίκαιο.

B. Το Νευροδίκαιο

Το Νευροδίκαιο κατ' αρχάς αντιδιαστέλλεται προς το ευρύτερο «τεχνολογικό δίκαιο» (techlaw), στο οποίο υπάγεται και το Τεχνητά Ευφυές Δίκαιο.

Ο όρος «νευροδίκαιο» αποτελεί νεολογισμό, δανεισμένο από τα αγγλικά (neurolaw), και περιγράφει το νέο πεδίο επιστημονικής γνώσης, που προκύπτει από τη

σχετικά με ρυθμίσεις αστικού δικαίου στον τομέα της ρομποτικής (2015/2103(INL)), <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2017-0051+0+DOC+XML+V0//EL>.

6. Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 27ης Φεβρουαρίου 2014 σχετικά με τη χρήση οπλισμένων τηλεκατευθυνόμενων αεροσκαφών (2014/2567 (RSP)).
7. Θέση υπ' αριθμόν 3.
8. Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 28ης Απριλίου 2016 σχετικά με τις επιθέσεις σε νοσοκομεία και σχολεία ως παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου (2016/2662 (RSP), θέση υπ' αριθμόν 21.
9. Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 4ης Οκτωβρίου 2018 σχετικά με την κατάσταση στην Υεμένη (2018/2853(RSP), θέση υπ' αριθμόν 17, στην οποία, στο ελληνικό κείμενο γίνεται χρήση της αδόκιμης λέξης «δρόνων» για να αποδοθεί η λέξη «drones».
10. Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 12ης Σεπτεμβρίου 2018 σχετικά με τα αυτόνομα οπλικά συστήματα (2018/2752(RSP)).

πρόκειται για ένα εγγενές πρόβλημα δεδομένου ότι τα συστήματα αυτά είναι σχεδιασμένα από μηχανικούς οι οποίοι μπορεί να ελκύονται από χρησιμοθηρικά μοντέλα προσέγγισης της κοινωνικής πραγματικότητας¹⁶. Σε μία δημοσκοπική έρευνα στις ΗΠΑ, οι ερωτηθέντες πολίτες έθεσαν το επάγγελμα του δικηγόρου ως το τελευταίο που απειλείται με αντικατάσταση από ευφυή συστήματα.

Ωστόσο, η LISA (Legal Intelligence Support Assistant) είναι ένα ρομπότ - δικηγόρος που έχει επίσημα χαρακτηριστεί ως «σούπερ» πωλητής, σύμφωνα με έκθεση του 2018. Έχει σχεδιαστεί για να βοηθά επιχειρηματίες, κτηματομεσίτες και καταναλωτές να συντάσσουν απλά νομικά κείμενα και συμφωνητικά μέσα σε λίγα μόλις λεπτά. Το ρομπότ ρωτάει όσα συνήθως ρωτούν οι δικηγόροι, αξιολογεί τα νομικά ζητήματα και των δύο συμβαλλομένων πλευρών και προτείνει συγκεκριμένες ρήτρες. Κατόπιν, συντάσσει ένα σχέδιο συμφωνητικού, ανταποκρινόμενο στις ανάγκες της κάθε περίπτωσης¹⁷. Συνεπώς, ανακλύπει μία ένδειξη ότι η ευφυής νοημοσύνη μπορεί να υποκαταστήσει τον επαγγελματία δικηγόρο, ιδίως σε υποθέσεις του ιδιωτικού δικαίου παρά σε ποινικές υποθέσεις και γενικότερα σε υποθέσεις του Δικαίου της Καταστολής (Ποινικό Δίκαιο, κατασταλατικό Διοικητικό Δίκαιο), οι οποίες είναι κατά τεκμήριο οι πιο δύσκολες και απαιτητικές στο χειρισμό τους.

Το λειτούργημα της δικηγορίας είναι πιθανόν το πιο δύσκολο στην υποκατάστασή του καθώς ο δικηγόρος έχει να αντιμετωπίσει σοβαρά και πολύπλοκα ζητήματα δεοντολογίας του επαγγέλματος. Φυσικά, μερικά από αυτά δεν είναι απλώς νομικής φύσεως αλλά και ηθικής. Για παράδειγμα, η χρήση του ψεύδους είναι μία από τις μεγαλύτερες αμαρτίες, κατά τη χριστιανική θρησκεία, ασχέτως του υποκειμένου και του αιτίου της ψευδολογίας.

Επιπλέον, η δυσκολία έγκειται στο γεγονός ότι κυρίως στο Ποινικό Δίκαιο αλλά και στους άλλους κλάδους του δικαίου ο συνήγορος καλείται εκ των πραγμάτων να επιδοθεί σε μία ιδιαίτερα επινοητική υπερασπιστική γραμμή προκειμένου να στηρίξει με επιστημονικά αξιοπρεπή, αν όχι και με απόλυτα πειστικό, τρόπο τα αιτήματα και τις θέσεις του εντολέα του, στην περίπτωση κατά την οποία οι νομικές και πραγματικές συνθήκες δεν φαίνονται ευνοϊκές.

Στην πραγματικότητα, ελέγχεται ένα από τα παραδοσιακά κοινωνικά στερεότυπα, ότι οι δικηγόροι είναι στο πλαίσιο της εξάσκησης του επαγγέλματός τους ψευδο-

λόγοι, ιδίως για το λόγο ότι παραγνωρίζεται ότι και οι δικαστές ενδέχεται να έχουν κάποια σχέση με ανακριβή αποδεικτικά στοιχεία ή με ουσιαστικά αβάσιμους ισχυρισμούς οποιουδήποτε από τους διαδίκους. Συνεπώς, δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο και οι δικαστές, όχι μόνον οι ένορκοι αλλά και οι τακτικοί, να έχουν κάποια ροπή προς «ελαττωματικό» ως προς την ακρίβειά του υλικό, παρά το γεγονός ότι η δίκη, τουλάχιστον η ποινική, είναι δικονομικά προσανατολισμένη στην εξεύρεση της αντικειμενικής αλήθειας της επίδικης υποθέσεως. Ακόμη και σε διαφορές (π.χ. ιδιωτικές) οι δικαστές κατά το μάλλον ή ήττον μερικές φορές είναι πιθανό να υιοθετούν κάποια ανακριβή στοιχεία στις αποφάσεις τους, χωρίς αυτό να σημαίνει κατ' ανάγκη ότι το κάνουν για κακό σκοπό, δηλαδή με πρόθεση να αδικήσουν ένα διάδικο. Εφόσον κάποιοι λειτουργοί της Θέμιδας δεν αποφεύγουν να μετέρχονται μία τεχνική σαν και αυτή, δεν τίθεται απλώς δεοντολογικό ζήτημα για τους ίδιους, σαν μεταξύ άλλων και για τους δικηγόρους όπως προαναφέρθηκε, αλλά στην ουσία μπλοκάρεται το ενδεχόμενο να υποκατασταθούν μελλοντικά από ευφυή συστήματα. Ο λόγος είναι ότι δεν είναι ηθικά δυνατό, πέρα βέβαια από το τεχνικό ζήτημα σε ποιες περιπτώσεις και σε ποια έκταση θα ήταν σκόπιμο, να γίνεται συνειδητή αποδοχή και χρήση ανακριβών πληροφοριών στη νομολογία. Και το ανθρώπινο «λάθος» έχει τους λόγους του και τη δική του αξία, πράγμα που ένα ευφυές ρομπότ δεν μπορεί να κατανοήσει και επομένως να μιμηθεί. Είναι ενδιαφέρον ότι σε αυτό το σημείο, που άλλωστε είναι ανεπιξέργαστο από τη θεωρία, συνήθως εκφράζεται προβληματική από την επιστήμη για το ενδεχόμενο η τεχνητή νοημοσύνη να επιδείξει ελαττώματα του ανθρώπινου χαρακτήρα κατά το πρότυπο των πολιτικών ηγετών (χωρίς δηλαδή να γίνεται παραλληλισμός με τους δικαστικούς λειτουργούς)¹⁸.

Εξάλλου, ως το μείζονος σημασίας επιχείρημα των αμφισβητιών της αντικατάστασης των δικαστών από ευφυή συστήματα προβάλλει ότι αν γινόταν κάτι τέτοιο, θα χανόταν η δυνατότητα στροφής στη νομολογία, όσον αφορά την ερμηνεία και εφαρμογή του δικαίου. Αυτό το ρητά και εναργώς εντοπισμένο ελάττωμα από την ενδεχόμενη χρήση της τεχνητής νοημοσύνης αντί των δικαστών αναδεικνύει ουσιαστικά και τη συγγένεια μεταξύ της δικαιοδοτικής λειτουργίας (π.χ. των ποινικών δικαστών) και της δικηγορίας, ιδιαίτερα της υπεράσπισης στην ποινική δίκη. Βέβαια, η επιστήμη έχει αναδείξει και τη συγγένεια του ρόλου του δικαστή με εκείνον του ερευνητή - ιστορικού, με κλασικό το δοκίμιο του Καθηγητή Piero Calamandrei «Ο δικαστής και ο ιστορικός»¹⁹. Αυτό σημαίνει μεταξύ

16. L. Solum, Artificially intelligent law, in UCB, Università di Parma, CSEIA, Intelligenza artificiale e diritto. Come regolare un mondo nuovo. I Seminario su Costituzionalismo e le sfide del futuro, 12 ottobre 2018.

17. Δ. Γαβριήλ, Σ. Μερτί (επιμ.), Το πρώτο ζώο στον κόσμο με ιδιότητα υποκειμένου δικαίου, Συνήγορος τεύχος 130, Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2018, σ. 10.

18. Βλ. Σ. Αλαχιώτης, Βιοηθική. Αναφορά στους γενετικούς και τεχνολογικούς νεωτερισμούς, Εκδοτικός Οίκος Λιβάνη Αθήνα 2011, σσ. 196-197.

19. Α. Μανιάτης, Πτυχές του ιταλικού Κράτους δικαίου, Digesta OnLine 2018, σσ. 11-13.

άλλων ότι σε περίπτωση που ένα ποινικό δικαστήριο χρησιμοποιούσε ως υποκατάστατο της κρίσης του τη λειτουργία ενός ευφυούς συστήματος, θα μπορούσε να τεθεί ένα ανεπίσημο πλην όμως δυνητικά ουσιώδες ανάχωμα από την ιστορική έρευνα που θα επικεντρωνόταν στην υπό κρίση υπόθεση.

Κριτική προερχόμενη πέρα από τη νομική κοινότητα οι δικαστές, ιδιαίτερα οι ποινικοί, δεν δέχονται μόνον από ιστορικούς αλλά και από επαγγελματίες δημοσιογράφους, σαν και αυτούς της ανεξάρτητης οργάνωσης των ΗΠΑ ProPublica, η οποία επιδίδεται σε ερευνητική δημοσιογραφία εξοπλισμένη με ηθικό κύρος. Ορισμένα στελέχη της έχουν εξετάσει το ζήτημα της χρήσης λογισμικού σε ολόκληρη την οικεία χώρα για να προβλεφθούν μελλοντικοί εγκληματίες²⁰. Ένα πρόγραμμα για υπολογιστές δίνει μία τιμή που προβλέπει την πιθανότητα ένα πρόσωπο που έχει ήδη καταδικαστεί ποινικά να διαπράξει ένα έγκλημα στο μέλλον. Τιμές αυτού του τύπου, γενικά γνωστές ως «εκτίμηση κινδύνου», είναι όλο και πιο συχνές στα αμερικανικά δικαστήρια. Χρησιμοποιούνται για να υποστηρίξουν τις αποφάσεις σχετικά με το ζήτημα ποιος μπορεί να αφεθεί ελεύθερος σε κάθε στάση της ποινικής δίκης, από τον καθορισμό χρηματικού ποσού εγγύησης - όπως στην περίπτωση του Fort Lauderdale - μέχρι αποφάσεις ακόμη πιο θεμελιώδεις για την ελευθερία των κατηγορουμένων. Σε ορισμένες αμερικανικές Πολιτείες τα αποτελέσματα εκτίμησης αυτού του τύπου παρέχονται στους δικαστές που είναι αρμόδιοι να αποφανθούν για την ενοχή του κατηγορουμένου στο πλαίσιο της δίκης. Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε από την οργάνωση ProPublica αποκάλυψε σημαντικές αποκλίσεις φυλετικού χαρακτήρα, όπως ακριβώς φοβόταν ο Γενικός Εισαγγελέας των ΗΠΑ το 2014. Στην πρόβλεψη ποιος θα διέπραττε εκ νέου αξιόποινες πράξεις, ο αλγόριθμος υπέπεσε σε σφάλματα σχετικά με τους λευκούς κατηγορουμένους και τους μαύρους. Στη βάση αυτής της φόρμουλας, ήταν ιδιαίτερα πιθανό να δηλωθούν εσφαλμένα οι μαύροι κατάδικοι ως μελλοντικοί εγκληματίες και μάλιστα σε αναλογία σχεδόν διπλάσια έναντι των λευκών που βρίσκονταν στην ίδια νομική κατάσταση. Εξάλλου, οι λευκοί χαρακτηρίζονταν ως εγκληματίες χαμηλού κινδύνου πιο συχνά από ό,τι οι μαύροι.

Είναι ενδεικτικό ότι η Διακήρυξη του Τορόντο, του 2018, ένα μη νομικά δεσμευτικό έγγραφο που ετοιμά-

στηκε από τη Διεθνή Αμνηστία και την Access Now, εγκρίθηκε από τους φορείς Human Rights Watch και Wikimedia Foundation²¹ και παραπέμπει σε αυτήν την έρευνα, καταλήγει στο τελικό συμπέρασμα ότι οι τεχνολογικές προόδους δεν πρέπει να υπονομεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα²².

Επίλογος: Η Δικαιοσύνη μπροστά σε μία νέα πρόκληση

Από την ανάλυση που προηγήθηκε προκύπτει ότι οι επαγγελματίες της δικαστικής εξουσίας διατρέχουν τον κίνδυνο να υποκατασταθούν, ενδεχομένως κάποτε και να αντικατασταθούν, από τα συστήματα τεχνητής νοημοσύνης. Προφανώς, ένα διαχρονικό επάγγελμα και μάλιστα τυπικό για το φαινόμενο του Κράτους έχει υποστεί σημαντικές θεσμικές μεταβολές, και μάλιστα πολλές από αυτές σε όρους βιολογικούς. Η πιο σημαντική αλλαγή στο πλαίσιο της δικαστικής αρχής και της εισαγγελικής αρχής συνίσταται στην είσοδο των γυναικών, αρχής γενομένης λίγο μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Οι γυναίκες όχι απλώς έχουν αποκτήσει το δικαίωμα να έχουν πρόσβαση στην επαγγελματική κοινότητα της Δικαιοσύνης αλλά λειτουργούν κατά τρόπο εφάμιλλο των ανδρών. Αν στον εικοστό αιώνα καθιερώθηκε η αρχή της ισότητας των φύλων, η οποία είχε και σημαντικό αντίκτυπο στη σύνθεση των δικαστηρίων όπως αναφέρθηκε, στον εικοστό πρώτο αιώνα οι δικαστικοί λειτουργοί διεκδικούν το δικαίωμα να παραμένουν σε υπηρεσία, μέχρις ηλικίας, πράγμα που αναγνωρίστηκε πρόσφατα στην ιταλική έννομη τάξη. Προκύπτει λοιπόν μία διττή πρόοδος των επαγγελματιών της Δικαιοσύνης, από βιολογική άποψη. Το ζήτημα είναι κυρίως αν αυτές οι κατακτήσεις απειλούνται από την εισαγωγή ευφυών συστημάτων στους κόλπους της δικαστικής εξουσίας, για να μη γίνει λόγος για τη συγκρίσιμη περίπτωση των ενόρκων στο πλαίσιο των ποινικών δικαστηρίων, κατά περίπτωση μεικτών ή (αμιγώς) ορκωτών.

Η απελευθέρωση των επαγγελματιών ιδιαίτερα υπέρ των γυναικών αποτέλεσε τη μεγάλη κατάκτηση του εικοστού αιώνα, στην τρέχουσα εποχή των θεμελιωδών δικαιωμάτων της τέταρτης γενεάς η διαμόρφωση ενός υβριδικού κόσμου, απαρτιζόμενου από παραδοσιακά πρόσωπα (φυσικά και νομικά) και από ηλεκτρονικά πρόσωπα, συνιστά μία πρόκληση για το μέλλον...

20. Βλ. J. Angwin, J. Larson, S. Mattu and L. Kirchner for ProPublica, Machine Bias, 2016, <https://www.propublica.org/article/machine-bias-risk-assessments-in-criminal-sentencing>.

21. *The Toronto Declaration: Protecting the right to equality and non-discrimination in machine learning systems.*

22. Άρθρο 59 (Συμπέρασμα).